

НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТИХ ТА ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Останнім часом протиставлення формальної системи освіти неформальній значно слабшає, натомість на заміну йому приходять взаємодоповнююче співробітництво, а також встановлюються тісні відносини між означеними освітніми системами. Це відбувається не тільки завдяки значному розширенню наукової бази з питань неформальної освіти за останні роки, але й завдяки розвитку конкурентного середовища через зростаючий рівень вимог щодо необхідних навичок претендента при прийомі на роботу. Спрощення доступу до різноманітних курсів, тотальна цифровізація, глобалізація у сфері освіти призвели до того, що серед молодих фахівців та випускників професійних освітніх закладів і закладів вищої освіти формується здорове змагальне середовище, що мотивує фахівців опановувати якомога більше компетентностей, що сприятимуть їхньому професійному зростанню.

Неформальна освіта, що є у значному ступені особистісно орієнтованою, є гнучкішою за низкою параметрів й у більшому ступені сприяє формуванню необхідних компетентностей здобувачів освіти за рахунок внутрішньої мотивації суб'єктів неформальної освіти у процесі опанування навчального матеріалу, ґрунтовної усвідомленості цілей своєї освіти, можливостей вільного вибору способів і форм опанування навчального матеріалу. Відповідно інтеріоризація отриманих знань та підвищення компетентності здобувачів освіти у професійній сфері може відбуватися успішніше.

Проблеми неформальної освіти висвітлено в наукових працях зарубіжних науковців, чий дослідження вплинули на існування різноманітних підходів до визначення неформальної освіти у вітчизняній педагогічній теорії. Зокрема, її розглядають: як форму освіти дорослих (adult education) та тенденції її розвитку (О. Аніщенко, А. Гончарук, С. Лапаєнко, Л. Тимчук та ін.) [2]; як умову реалізації концепції неперервного навчання (В. Поліщук, Т. Ткач, О. Шапочкіна та ін.) [5]; як синонім позашкільної або позааудиторної навчально-виховної діяльності (О. Биковська, О. Литовченко, Р. Науменко та ін.) [3]; як можливість набуття управлінських, організаторських, комунікативних та інших умінь і навичок у процесі самоврядування у закладах освіти (В. Петров, М. Приходько, О. Скорик, Т. Ціпан та ін.) [1]; як систему додаткового цілеспрямованого навчання, виховання й розвитку молоді, організованого поза межами освітніх установ та державних інституцій (Н. Павлик, І. Пекар, С. Плинокос та ін.) [4].

Неформальна освіта – це освітній процес, організований поза межами формального, що спрямований на задоволення освітніх потреб здобувачів освіти за різними освітньо кваліфікаційними рівнями та спеціальностями. Для здобувачів освіти – це можливість розвинути компетентності, які сприятимуть розвитку професійної успішності майбутнього фахівця соціальної сфери. Форми неформальної освіти можуть бути різними, проте всі вони побудовані за принципами «гнучких програм, методів, цілей тощо», «навчання із вирішення поточних завдань», що доповнюють та розширюють компетентності формальної освіти, або вирішують окремі завдання, виступаючи окремим освітнім компонентом індивідуальної освітньої траєкторії здобувача.

Неформальна освіта є цінним ресурсом для професійного становлення фахівців соціальної сфери, оскільки вона розвиває надпрофесійні компетенції, гнучкість та здатність до безперервного навчання, а також надає можливість набувати практичних навичок у неструктурованих умовах. Вона доповнює формальну освіту, допомагаючи молодим людям освоїти нові навички, досвід та особисті якості, які важливі для успішної кар'єри, що виявляється, зокрема, у наступному:

розвиток надпрофесійних компетенцій: неформальне навчання, наприклад, у рамках проектної діяльності чи молодіжних організацій, допомагає розвинути такі якості, як ініціативність, командна робота та лідерські навички;

соціалізація особистості: неформальна освіта допомагає оволодівати новими соціальними ролями, сприяє духовному розвитку, самоосвіті та самовихованню особистості;

гнучкість і адаптивність: на відміну від жорстко структурованої формальної освіти, неформальне навчання гнучкіше і дозволяє швидше адаптуватися до мінливих умов середовища;

розвиток громадянської активності: неформальна освіта відкриває можливості для розвитку громадянської активності молоді та її соціальної інтеграції до життя країни;

безперервне навчання: неформальні формати підтримують культуру постійного розвитку та навчання, що є критично важливим на сучасному етапі для фахівців соціальної сфери, зокрема;

практичний досвід: людина отримує практичні навички, які не завжди доступні в межах стандартної освітньої програми;

розширення професійних та соціальних зв'язків: участь у клубах, дискусійних групах та інших об'єднаннях допомагає не лише у професійному, а й особистісному розвитку;

розширення світогляду: неформальна освіта не надає гарантованого обсягу базових знань, але розширює світогляд особистості, сприяє розвитку загальнокультурних, громадянських та професійних компетентностей [4].

Організація неформальної освіти здійснюється, як правило, поза офіційними освітніми установами і не супроводжується стандартизованою процедурою підтвердження документами державного зразка. За своїм предметним змістом неформальна освіта може бути спрямована на різні вікові групи, мати різні освітні цілі – професійні, особистісні, соціальні тощо, а також різну часову тривалість.

Таким чином, неформальна освіта має великий внутрішній потенціал та низку значущих переваг, які сприяють розвитку та підвищенню професійної та особистісної компетентності фахівців соціальної сфери.

Неформальна освіта може організована у різних формах: інтенсивні програми навчання, тренінги, відкриті лекції, заняття на масових відкритих онлайн-курсах.

Варто виділити основні практики, що реалізуються у рамках неформальної освіти. Дані практики зараз дуже популярні та відіграють важливу роль у формуванні особистісних та професійних компетенцій фахівців соціальної сфери. Прикладами таких практик є.

Коучинг – це метод, в якому коуч (coach – тренер) допомагає здобувачу освіти досягти особистої або професійної мети шляхом консультативної взаємодії зі здобувачем. Ця практика передбачає наявність комплексу освітніх технологій і форм психологічної підтримки, орієнтованих на творчий розвиток та реалізацію особливих, індивідуально значущих цілей для здобувача.

Цей метод формує у молодих людей як особистісні, і професійні компетентності. Такими якостями є, у даному випадку, комунікаційні та організаційні навички, вміння слухати. Адже у роботі з тренером молоді люди навчаються не лише говорити, але й слухати, сприймати інформацію та організовувати свою діяльність відповідно здобутим знанням. Завдяки неформальній обстановці у процесі коучинга у здобувачів формуються навички креативно мислити, шукати нестандартні шляхи вирішення складних професійних кейсів у соціальній роботі. Говорячи про професійні компетенції, можна назвати, що це метод формує вміння організовувати робочий процес з урахуванням максимальної ефективності.

У рамках менторства у неформальній освіті також формуються особистісні та надпрофесійні компетенції. Використання менторства надає можливість майбутнім фахівцям соціальної сфери та фахівцям-початківцям навчитися планувати свою діяльність; працювати в команді. Командна робота спрямована на формування комунікативних навичок та вміння швидко адаптуватися до роботи у колективі.

Тренінг – практика, яка передбачає отримання великої кількості інформації за короткий термін. Це інтенсивна форма навчання, у якого спікер передає певний набір інформації, яку аудиторія декодує самостійно, але реалізує під наглядом. Якщо спростити, процес пояснення матеріалу зведений до мінімуму, більшість таких занять – це практика здобувача і зворотний зв'язок тренеру.

Під час проведення тренінгів учасники неформальної освіти набувають здатності резюмувати, усвідомлювати, аналізувати та об'єднувати різні вихідні дані у послідовну систему; толерантно ставитись до невизначеної робочої ситуації; практично використовувати та застосовувати свій досвід.

Список використаних джерел.

1 Бондарчук В. Неформальна освіта як засіб формування професійних та соціально важливих якостей особистостей. *Сучасні тенденції розвитку освіти й науки : проблеми та перспективи*: зб. наук. праць / гол.ред. Ю.І. Колісник-Гуменюк. Київ – Львів – Бережани – Ломжа, 2023. Вип. 13. С. 69-74. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/13461/1/%D0%91%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%87%D1%83%D0%BA%20%D0%92.%D0%92..pdf>.

2. Лапаєнко С. Освіта дорослих у науковому дискурсі вчених НАПН України. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2021. № 20(2). С. 40-50. URL: [https://doi.org/10.35387/od.2\(20\).2021.40-50](https://doi.org/10.35387/od.2(20).2021.40-50).

3. Литовченко О. Позашкільна освіта & неформальна освіта дітей та молоді: концептуальні основи, цілі і цінності. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2020. Вип. 24(1). С. 300-316. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tmpvd_2020_24%281%29__21.

4. Павлик Н.П. Теорія і практика організації неформальної освіти майбутніх соціальних педагогів: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 350 с. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/29815/1/%D0%9F%D0%B0%D0%B2%D0%BB%D0%B8%D0%BA%D0%9D%D0%B5%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0%D0%9C%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%84%D1%96%D1%8F.pdf>

5. Поліщук В.А. Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти: монографія. Тернопіль: Тернопільський національний педагогічний ун-т ім. В. Гнатюка, 2006.

Анотація. Михайленко О. Неформальна освіта як фактор формування особистих та професійних компетентностей фахівців соціальної сфери. У статті розглядається вплив неформальної освіти на формування особистих і професійних компетентностей у майбутніх фахівців соціальної сфери та фахівців-початківців. Розглянути основні практики, що реалізуються у рамках неформальної освіти.

Ключові слова: формальна освіта, неформальна освіта, особисті компетенції, професійній компетенції, фахівці соціальної сфери, коучинг, менторство, тренінг.

Abstract: O. Mikhailenko, «**Informal Education as a Factor in the Formation of Special and Professional Competencies of Social Sphere Managers.**» *This article examines the influx of informal knowledge in the development of specific and professional competencies among emerging social sector managers and frontline workers. It examines the primary practices implemented within the framework of informal education.*

Keywords: *formal education, informal education, special competencies, professional competencies, social sector managers, coaching, mentoring, training.*